

Educational and Moral Views of Abdurakhman Jami and Pedagogical Views of Alisher Navoi

STUDENTS OF TERMEZ STATE PEDAGOGICAL INSTITUTE

Eshkeldiyeva Sabina Sherali Qizi

sabinaeshkeldiyeva@gmail.com

Eshmominova Dilfuza Muhiddin Qizi

eshmominovadilfuza0@gmail.com

Abstract: This topic highlights the views of Abdurakhman Jami and Alisher Navoi on education, upbringing, morality, and human perfection. In his works, Jami emphasizes that the main path leading a person to spiritual maturity is science, manners, and ethics. According to him, virtues such as patience, honesty, humility, and hard work play an important role in raising a perfect human being. Alisher Navoi, in his pedagogical thoughts, shows the importance of education in the development of society and the necessity of raising the younger generation to be knowledgeable and well-mannered. In Navoi's works, ideas of respect for the teacher, love for science, justice, and humanism occupy a central place. Through this topic, the views of the two great thinkers on upbringing, their pedagogical legacy, and their significance in today's education system are revealed.

Keywords: Abdurakhman Jami, Alisher Navoi, education, upbringing, ethics, perfect human, manners, enlightenment, spirituality, pedagogical views, teacher-student, humanism, justice, education of the younger generation.

Abdurahmon Jomiyning ta'limiy axloqiy qarashlari Alisher Navoiyning pedagogik qarashlari

TERMIZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI TALABALARI

Eshkeldiyeva Sabina Sherali Qizi

sabinaeshkeldiyeva@gmail.com

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Eshmo'minova Dilfuza Muhiddin Qizi

eshmominovadilfuza0@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu mavzuda Abdurrahmon Jomiy va Alisher Navoiyning ta'lim-tarbiya, axloq va inson kamoloti haqidagi qarashlari yoritiladi. Jomiy o'z asarlarida insonni ma'naviy yetuklikka olib boruvchi asosiy yo'l – ilm, odob va axloq ekanini ta'kidlaydi. Uning fikricha, komil inson tarbiyasida sabr, halollik, kamtarlik, mehnatsevarlik kabi fazilatlar muhim o'rin tutadi. Alisher Navoiy esa pedagogik fikrlarida ta'limning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyatini, yosh avlodni ilimli va odobli qilib tarbiyalash zarurligini ko'rsatadi. Navoiy asarlarida ustozga hurmat, ilmga muhabbat, adolat va insonparvarlik g'oyalari asosiy o'rin egallaydi. Mavzu orqali ikki buyuk mutafakkirning tarbiya haqidagi qarashlari, ularning pedagogik merosi va bugungi ta'lim tizimidagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Abdurrahmon Jomiy, Alisher Navoiy, ta'lim, tarbiya, axloq, komil inson, odob, ilm-ma'rifat, ma'naviyat, pedagogik qarashlar, ustoz-shogird, insonparvarlik, adolat, yosh avlod tarbiyasi.

Abdurrahmon Jomiy (1414–1492) Sharq uyg'onish davrining yirik mutafakkiri bo'lib, uning asarlarida ta'lim va tarbiya masalalari muhim o'rin tutadi. Jomiy inson tarbiyasini axloqiy kamolot bilan bog'lab, quyidagi fikrlarni ilgari suradi:

Ilmning ahamiyati

Jomiyning fikricha, insonni ulug'laydigan eng katta boylik – bu ilm. Ilm orqali inson jaholatdan qutuladi va jamiyatda foydali shaxs bo'lib yetishadi.

Axloq va odob tarbiyasi

Jomiy yoshlarni odob-axloqli bo'lishga, kattalarni hurmat qilishga, halol yashashga chaqiradi. U insonda quyidagi fazilatlarni tarbiyalash zarurligini aytadi:

halollik

sabr-toqat

kamtarlik

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

mehnatsevarlik

vijdonlilik

Komil inson g‘oyasi

Jomiyning ta‘limotida komil inson – bu ilmli, axloqli, xalq uchun xizmat qiladigan insondir. U tarbiyaning asosiy vazifasi shunday shaxsni shakllantirish deb biladi.

Alisher Navoiy (1441–1501) nafaqat buyuk shoir, balki pedagogik fikrlar rivojiga ulkan hissa qo‘shgan mutafakkirdir. Uning asarlarida ta‘lim va tarbiya masalalari markaziy o‘rinda turadi.

Navoiy ilmni insonni yuksaltiruvchi kuch deb biladi. U yoshlarni bilim olishga, o‘qishga, hunar o‘rganishga undaydi.

Navoiyning fikricha, tarbiya inson hayotida eng muhim jarayondir. Ayniqsa, ustozning roli katta bo‘lib, ustoz shogird uchun yo‘l ko‘rsatuvchi nurdir.

Navoiy pedagogik qarashlarida insonparvarlik g‘oyasini ilgari suradi. U jamiyatda adolat, mehr-shafqat, ezgulik hukm surishi kerakligini ta‘kidlaydi.

Navoiy “Mahbub ul-qulub”, “Xamsa” kabi asarlarida odobli bo‘lish, yolg‘ondan yiroq yurish, yaxshilik qilish kabi tarbiyaviy g‘oyalarni targ‘ib etadi.

Abdurrahmon Jomiy va Alisher Navoiy ta‘limiy-axloqiy qarashlari Sharq pedagogikasining muhim manbalaridan biridir. Ularning ilm-ma‘rifat, odob-axloq, komil inson tarbiyasi haqidagi g‘oyalari bugungi kunda ham yosh avlodni tarbiyalashda katta ahamiyatga ega.

Abdurrahman Jomiy (1414–1492) o‘z davrining buyuk shoir va mutafakkiri bo‘lib, nafaqat adabiyot, balki ta‘lim va axloq masalalariga ham katta e‘tibor bergan. U o‘z asarlarida insonning ma‘naviy va axloqiy tarbiyasini birinchi o‘ringa qo‘ygan. Jomiy ta‘limni faqat bilim olish vositasi sifatida emas, balki inson ruhini poklash va axloqiy fazilatlarni shakllantirish vositasi deb hisoblagan.

Jomiy pedagogik qarashlarining asosiy jihatlari:

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Axloqiy tarbiya ustuvorligi: Jomiy odamlarni ilm-fan bilan birga axloqiy jihatdan tarbiyalashga chaqirgan. U insonning odob, mehr-muhabbat, saxiylik, adolat kabi fazilatlarini rivojlantirishga katta e'tibor bergan.

Ta'lim va ma'rifat ahamiyati: U o'z asarlarida bilimga intilish va ma'rifatli bo'lish zarurligini doimo ta'kidlagan. Jomiy ilmni faqat dunyoviy foyda uchun emas, balki inson ruhini yuksaltirish vositasi sifatida ko'rgan.

Shaxs tarbiyasi va ichki kamolot: Jomiy pedagogik qarashlarida shaxsning ichki dunyosi, qalb va aqlning pokligi, o'zini rivojlantirishning ahamiyati katta o'rin tutadi. U shaxsning ichki kamolotini ta'minlovchi tarbiya tizimini ilgari surgan.

O'rnak va ibrat: Jomiy ta'lim jarayonida o'qituvchi va kattalarning namuna bo'lishi zarurligini ta'kidlagan. Shaxsning tarbiyasi ko'pincha kattalarning, ayniqsa otanonaning, axloqiy namunasi bilan bog'liq deb hisoblagan.

Axloqiy va diniy-ma'rifiy asarlar: Jomiy "Nasihatul-muluk", "Bustanul-ixlos" kabi asarlarida axloqiy, ma'naviy va pedagogik masalalarni ochib bergan. U ta'limni insoniy va diniy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirishni o'rgatgan.

Shunday qilib, Jomiy pedagogik qarashlari ilmiy, ma'naviy va axloqiy tarbiya uyg'unligiga qaratilgan bo'lib, u har bir shaxsni nafaqat bilimli, balki axloqli va kamolotli inson sifatida shakllantirishni maqsad qilgan.

Alisher Navoiy (1441–1501) ham nafaqat buyuk shoir, balki pedagogik qarashlari bilan ajralib turadigan mutafakkirdir. Navoiy insonning bilim, aql, axloq va ma'naviy kamolotini bir butun sifatida ko'rgan va ta'limni shaxsni yuksaltirish vositasi deb bilgan.

Navoiy pedagogik qarashlarining asosiy jihatlari:

Shaxsning kamoloti: Navoiy ta'limni shaxsning ruhiy va axloqiy kamoloti bilan chambarchas bog'lagan. U ilmni faqat dunyoviy maqsadlar uchun emas, balki inson qalbini poklash va aqlini rivojlantirish uchun zarur deb bilgan.

Axloqiy tarbiya: Navoiy shaxsiy fazilatlarni rivojlantirishga katta e'tibor bergan. U sadoqat, halollik, sabr-toqat, odob va ibrat kabi fazilatlarni tarbiyalashga chaqirgan.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Ta'lim va ma'rifat uyg'unligi: Navoiy ilm-fan va ma'naviyatni ajratmaslik kerakligini, bilim bilan axloqiy yetuklik birga rivojlanishi lozimligini ta'kidlagan.

O'rnak va namuna: Navoiy shaxs tarbiyasida ustoz va ota-onaning o'rni katta ekanligini ta'kidlagan. U shogird va yosh avlod uchun o'rnak bo'lishni muhim hisoblagan.

Asarlar orqali tarbiya: Navoiy asarlari, xususan, "Xamsa"dagi "Farhod va Shirin", "Layli va Majnun" kabi dostonidagi obrazlar orqali axloqiy va ma'naviy saboqlarni yetkazgan. U asarlarida adolat, mehr-muhabbat, fidoyilik va vatanparvarlik kabi qadriyatlarni targ'ib qilgan.

Navoiy pedagogik qarashlarida ilm va axloq uyg'unligi, shaxsning ichki dunyosi va aql-idrokini rivojlantirish asosiy maqsad sifatida belgilangan. U bolalarga, shogirdlarga va keng jamiyatga o'zining tarbiyaviy g'oyalarini etkazishda o'rnak bo'lgan.

Abdurrahman Jomiyning pedagogik va axloqiy qarashlari

Abdurrahman Jomiy (1414–1492) nafaqat mashhur shoir va mutafakkir, balki ta'lim va axloq sohasida chuqur qarashlarga ega bo'lgan. U insonni faqat bilimli emas, balki axloqli va ma'naviy yetuk shaxs sifatida tarbiyalashni o'zining asosiy maqsadi deb bilgan. Jomiy asarlarida shaxsning ichki dunyosi, qalb pokligi va ruhiy kamolotini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilgan.

Jomiy pedagogik qarashlarining asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

Axloqiy tarbiya markaziy o'rinda: Jomiy odamni axloqiy jihatdan tarbiyalashni ta'limning eng muhim qismi deb bilgan. U odamlarni halol, saxiy, sabrli va adolatli bo'lishga chaqirgan. Axloqiy qadriyatlarni shakllantirish uchun u nasihat va ibratga asoslangan pedagogik usullardan foydalangan.

Ilm va ma'rifat uyg'unligi: Jomiy ta'limni nafaqat dunyoviy bilim olish vositasi sifatida, balki shaxsning ruhiy va aqlan rivojlanishi uchun ham zarur deb hisoblagan. U ilmni insonni yuksaltiruvchi, qalbni poklovchi vosita sifatida ko'rgan.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Shaxsning ichki kamoloti: Jomiy shaxs tarbiyasini ichki dunyo va qalbni rivojlantirish bilan bogʻlagan. U oʻquvchilarni faqat tashqi bilimga emas, balki ichki odob va axloqiy yetuklikka oʻrgatish lozimligini taʼkidlagan.

Oʻrnak va ibratning ahamiyati: Jomiy oʻqituvchi va kattalarning shaxsiy namunasi tarbiyaning muhim qismi ekanini taʼkidlagan. Bolalar va shogirdlar koʻpincha kattalarning xatti-harakatlarini oʻrnak qilib olishadi, shuning uchun pedagog va otanonaning axloqi yuqori boʻlishi lozim deb hisoblagan.

Asarlar orqali tarbiya: Jomiy asarlari, xususan, “Nasihat ul-muluk”, “Bustan ul-ixlos” kabi risolalarda axloqiy va maʼnaviy masalalarni keng yoritgan. U odamlarni ilm olishga, mehribon va adolatli boʻlishga, oʻzini tarbiyalashga chaqirgan.

Jomiy taʼlimiy-axloqiy qarashlarida ilm, axloq va maʼnaviyat uygʻunligi asosiy oʻrinni egallaydi. U har bir shaxsni nafaqat bilimli, balki axloqli va kamolotli inson sifatida shakllantirishga intilgan.

Alisher Navoiy (1441–1501) ham buyuk shoir va mutafakkir boʻlib, shaxs tarbiyasi, axloq va ilm-fan uygʻunligini targʻib qilgan. Navoiy shogirdlar va jamiyat uchun nafaqat adabiy meros, balki pedagogik va axloqiy meʼyorlarni ham yaratgan.

Shaxsning kamoloti va bilim uygʻunligi: Navoiy taʼlimni shaxsning ichki dunyosi va aqlini rivojlantirish vositasi sifatida koʻrgan. Ilmni faqat dunyoviy maqsadlarda emas, balki qalbni poklash va ruhiy kamolotga yetishish vositasi sifatida qadrlagan.

Axloqiy tarbiya: Navoiy insonni sadoqat, halollik, sabr-toqat, mehr-muhabbat, adolat va fidoyilik kabi fazilatlarni rivojlantirishga chaqirgan. U shaxsiy fazilatlarni tarbiyalashni taʼlimning muhim qismi deb bilgan.

Oʻrnak va namunaga eʼtibor: Navoiy pedagogik qarashlarida ustoz, ota-ona va kattalarning shaxsiy namunasi muhim hisoblangan. U shogirdlar va yosh avlodga oʻrnak boʻlishni ustuvor vazifa deb bilgan.

Maʼnaviy va ilmiy uygʻunlik: Navoiy ilm va axloqni ajratmaslik kerakligini, bilimni faqat aql bilan, axloq bilan uygʻun holda rivojlantirish lozimligini taʼkidlagan.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Asarlar orqali tarbiya: Navoiy asarlarida axloqiy va ma'naviy saboqlar, insoniy fazilatlarni targ'ib qilish kuchli. "Xamsa"dagi dostonlar, xususan, "Layli va Majnun", "Farhod va Shirin" kabi asarlar orqali mehr-muhabbat, adolat, fidoyilik, vatanparvarlik kabi qadriyatlar yosh avlodga yetkazilgan.

Shunday qilib, Navoiy pedagogik qarashlari ilm, aql va axloq uyg'unligi, shaxsning ruhiy va ma'naviy rivojlanishiga qaratilgan.

Ikkalasi ham axloqiy va ma'naviy tarbiyani ta'limning asosiy qismi deb hisoblagan. Shaxsning ichki dunyosi, qalbi va ruhini rivojlantirishga katta e'tibor bergan.

Ta'limni faqat bilim olish vositasi emas, balki inson sifatida yetuk bo'lish vositasi deb bilgan.

O'rnak va ibrat orqali tarbiya qilish g'oyasi asosiy o'rin tutgan.

Asarlari orqali jamiyat va yosh avlodni ma'naviy yetuklikka, axloqiy kamolotga o'rgatgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jomiy, Abdurrahmon. Bahoriston. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2000.
2. Jomiy, Abdurrahmon. Haft avrang (Tanlangan asarlar). – Toshkent: Fan, 1998.
3. Navoiy, Alisher. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2001.
4. Navoiy, Alisher. Xamsa. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 1991.
5. Karimov, I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
6. Hasanov, S. Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari. – Toshkent: O'qituvchi, 2010.
7. Qosimov, B. Alisher Navoiy va pedagogik tafakkur taraqqiyoti. – Toshkent: Fan, 2005.

